

Prof. Joseph E. Stiglitz

Ekonomide Nobel ödülü bulunan Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Roosevelt Enstitüsü'nde Baş Ekonomisttir. En son çıkan kitabı: Küreselleşme Yine Büyük Hayal Kırıklığı: Trump Döneminde Küreselleşme Karşıtlığı

Vergilendirme reformu

Dünya, iklim değişikliği eşitsizlik, yavaşlayan büyüme ve çürüyen alt yapı da dahil olmak üzere pek çok krizle karşı karşıya ve bu sorunların hiçbiri iyi kaynaklara sahip hükümetler olmadan çözülemez. Ne yazık ki küresel vergilendirme reformu konusundaki mevcut teklifler sorunu derinlemesine çözemiyor.

Son yıllarda küreselleşme kendisine kötü bir şöhret edindi ancak bunun haklı bir sebebi var. Ancak başta ABD Başkanı Donald Trump olmak üzere bazı eleştirmenler, suçlu yanlış kişilere yüklüyor ve Avrupa, Çin ve diğer gelişen ülkeler tarafından Amerika'nın ticaret delegelerinin kötü anlaşmalar yapmaya zorlandığı ve bunun sonucunda da Amerikalıların mevcut sorunlarının ortaya çıktığı yanlış bir imaj çiziyorlar. Bu, absürt bir iddia, sonuçta bu işin en başında küreselleşmenin kurallarını yazan Amerika idi, daha doğrusu Kurumsal Amerika. Bunun yanı sıra küreselleşmenin özellikle zehirli olan yanlarından biri de hak ettiği ilgiyi görmüyor: Kurumlar vergisinden kaçma...

Çok uluslu kurumlar, genel merkezlerini ve üretim faaliyetlerini kolaylıkla en az vergi koyan bölgeye taşıyabiliyor. Bazı durumlarda iş faaliyetlerini taşımak zorunda bile kalmıyorlar; çünkü bu sorunu sadece gelirlerini kâğıt üstünde nasıl "kaydettiklerini" değiştirerek çözebiliyorlar.

Örneğin, Starbucks; Birleşik Krallık içinde neredeyse hiç vergi ödememesine rağmen Birleşik Krallık sınırlarında büyümeye devam edebiliyor, çünkü buradaki mağazalardan elde ettiği geliri minimal düzeyde gösteriyor. Ancak eğer bu doğru olsaydı, Birleşik Krallık sınırlarında büyümeye devam etmesinin bir anlamı olmazdı.

Gelirler vergi cennetine gidiyor

Gelir elde edemiyorken neden varlığını artırmak istesin ki? Tabii ki gelir elde ediyor, ancak bu gelirler telif hakları, franchise ödemeleri ve diğer ücret kalemleri altında daha az vergi isteyen bölgelere aktarılıyor.

Bu şekilde vergiden kaçınma düzeni, Apple gibi zeki firmaların mükemmelleştirdiği bir sanat haline geldi. Bu tür uygulamaların toplu masrafları inanılmaz boyutlarda. Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre hükümetler, kurumlar vergisi kaydırma faaliyetleri nedeniyle yılda en az 500 milyar dolar zarara uğruyor. University of California, Berkeley'den Gabriel Zucman ve mesai arkadaşları, Amerikan çok uluslu şirketleri tarafından yurt dışında elde edilen gelirlerin yaklaşık yüzde 40'ının vergi cennetlerine transfer edildiğini öne sürüyorlar. 2018 yılında aralarında Amazon, Netflix ve General Motors'un da bulunduğu 500 büyük şirketin 60'ı, küresel olarak yaklaşık 80 milyar dolar ortak gelir raporlamış olmalarına rağmen hiç ABD vergisi ödememişlerdir. Bu trendlerin ulusal vergi gelirleri üstünde yıkıcı bir etkisi oluyor ve halkın adalet yargısını sarsıyor.

2008 ekonomik krizinin ardından pek çok ülke kendini, zorlu ekonomik sıkıntıların

Çok uluslu şirketlerin cari hesap sisteminden elde ettikleri fayda, şirketler arası ticaretin artması, ürün yerine hizmet ticaretinin büyümesi, fikri mülkiyet hakkının öneminin artması ve şirketlerin, sistemi sömürme konusunda kendini geliştirmesi sonucunda iyice arttı.

içinde buldu ve o zamandan beri de çok uluslu şirketlere uygulanan vergiler konusundaki küresel düzeni tekrar düşünme konusunda giderek artan bir talep mevcut. Bu yolda önemli adımlardan biri, OECD'nin Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı (BEPS) girişimi. Bu girişim, bir yan kuruluşun diğer bir yan kuruluşa borç para vermesi ile ilişkilendirilen en kötü uygulamaların bazılarını azaltarak daha şimdiden faydalarını göstermeye başlamıştır. Ancak verilerin de gösterdiği üzere mevcut girişimler, yeterli olmaktan çok uzaktır.

Temel problem, BEPS'in sadece temelden hatalı ve iflah olmaz durumda olan mevcut durumun üstüne sadece yama yapabiliyor olması.

“Cari hesap sistemi”

Hüküm süren “cari hesap sistemi” altında, çok uluslu bir şirketin iki yan kuruluşu, sınır ötesi operasyonlarla ürün ve hizmet değişimi yapabilir ve vergi üzerinden hareket ederek gelir ve kar bildirimini yaparken bu ticareti “eşit piyasa fiyatı seviyesinde” olarak değerlendirebilirler. Gösterdikleri fiyat ise ürün ve hizmetler için ancak rekabetin yüksek olduğu bir pazarda oluşmuş bir fiyat seviyesinde olacaktır.

Ortada olan sebepler nedeniyle bu sistem hiçbir zaman iyi çalışmamıştır. Motoru olmayan bir arabaya ya da düğmeleri olmayan bir gömleğe nasıl değer biçilebilir ki? Bir firmanın ima edebileceği herhangi bir “eşit piyasa fiyatı seviyesi” fiyatı ya da rekabetçi pazar anlayışı bulunmuyor. Bu durum, gitgide büyüyen hizmet sektöründe daha da problemleri bir hal almış durumda: genel merkez tarafından sağlanan yönetim hizmetleri olmadan bir üretim sürecine nasıl değer biçilebilir?

Çok uluslu şirketlerin cari hesap sisteminden elde ettikleri fayda, şirketler arası ticaretin artması, ürün yerine hizmet ticaretinin büyümesi, fikri mülkiyet hakkının öneminin artması ve şirketlerin, sistemi sömürme konusunda kendini geliştirmesi sonucunda iyice artmıştır. Sonuç ise elde edilen kârların büyük oranda sınır dışına kayması ve sonucunda hükümetlerin, daha düşük vergi gelirleri elde etmesi oldu.

Amerikan şirketlerinin, ABD içinde kâr tahsisi yapmak adına cari hesap sistemini kullanmalarının yasak olduğunu söylemek gerekiyor. Bu da ürünlerin, eyalet sınırlarından çıkıp geri giriyorlarmışçasına arka arkaya hesaplanmasına yol açar. Bunun yerine Amerikan kurumlarının kârları, her eyaletteki istihdam, satış ve mülk gibi faktörleri uyarınca basmakalıp bir şekilde farklı eyaletlere tahsis edilir. Ve benim de üyesi olduğum Independent Commission for the

Reform of International Corporate Taxation (ICRICT) komisyonunun son beyanında gösterildiği üzere küresel seviyede işe yarayacak olan tek yaklaşım budur.

OECD'nin tavrı önemli

Kendi payına düşen kısmı yerine getirmek adına OECD çok yakında mevcut çerçeveyi bu tarafa doğru kaydırabilecek büyük bir teklif yayınlayacak. Ancak neye benzeyeceği konusundaki raporlar doğruysa, bu teklif de çok uzun ömürlü sonuçlar elde edemeyecektir. Eğer uygulanırsa, bir kurumun gelirinin çoğu hala cari hesap kullanımını kapsamında işlenecek ve sadece “artık” kısımlar basmakalıp bir şekilde tahsis edilecektir. Bu bölümlenimin arkasındaki mantık net değildir; söylenebilecek en iyi şey, OECD'nin bu değişimi yavaş yavaş değiştirmekten yana olduğudur.

Sonuçta neredeyse tüm bölgelerden raporlanan kurumsal kârların içinde hali hazırda sermaye maliyeti ve faiz kesintileri de hesaplanıyor. Bunlar, çok uluslu bir şirketin küresel faaliyetlerinden sonuçlanan saf karların “artıkları” oluyor. Örneğin 2017 ABD Vergi Kesintileri ve İş Yasası kapsamında sermaye mallarının toplam maliyeti, faizinde de bir kısmına ek olarak düşülebilir, bu da toplam raporlanan kar miktarının, gerçek ekonomik karın önemli derecede altında olmasına neden olur.

Problemin boyutuna bakılacak olursa mevcut yarış sonlandırmak için küresel çapta bir minimum vergi miktarı uygulamasına ihtiyacımız var (sadece kurumların yararına olacak şekilde). Daha düşük vergilerin, küresel olarak daha yüksek yatırımlara neden olduğu doğrultusunda herhangi bir kanıt bulunmamaktadır (tabi ki eğer bir ülke, diğerlerine oranla daha düşük vergi miktarları sunarsa yatırımın bir kısmını “çalabilir” ancak bu “komşuyu zarara sokma” yaklaşımı, küresel olarak işe yaramayacaktır). Küresel minimum vergi oranı, mevcut olarak uygulanan etkin kurumlar vergisi ile orantılı şekilde olmalıdır. Bu miktar şu anda yüzde 25'tir. Aksi halde küresel kurumlar vergisi oranları en düşük noktada birleşecek ve çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi hedeflenerek gerçekleştirilen bu reform, tam tersi etkiyi gösterecektir.

Dünya, iklim değişikliği, eşitsizlik, yavaşlayan büyüme ve çürüyen alt yapı da dahil olmak üzere pek çok krizle karşı karşıya ve bu sorunların hiçbiri, iyi kaynaklara sahip hükümetler olmadan çözülemez. Ne yazık ki küresel vergilendirme reformu konusundaki mevcut teklifler, sorunu derinlemesine çözemiyor. Çok uluslu şirketlerin, kendi üstlerine düşenleri yerine getirmeleri gerekiyor.

